

Asia: VN/19196/2024

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunnon alkuun Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene haluaa nostaa esiin tarpeen Suomen Akatemian tehtävien laajempaan uudistamiseen. Suomen Akatemia on pääasiallinen opetus- ja kulttuuriministeriön budjettiin kuuluvan tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen jakaja. Akatemian nykyiset painopisteet ja rahoitushaut eivät käytännössä tue lainkaan ammattikorkeakoulujen lakisääteistä tehtäviä tehdä ammattikorkeakouluopetusta palvelevaa sekä työelämää ja aluekehitystä edistävää ja alueen elinkeinorakennetta uudistavaa soveltavaa tutkimustoimintaa, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa sekä taiteellista toimintaa.

Arene pitää erikoisena, ettei opetus- ja kulttuuriministeriön ohjeuksen alaisuudessa toimiville ammattikorkeakouluille ole tarjolla sopivia OKM:n hallinnonalan tarjoamia tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksia, vaan ammattikorkeakoulujen odotetaan hakevan rahoitus soveltavan tutkimus- ja kehittämistoiminnan tekoon erityisesti työ- ja elinkeinoministeriön hallinnoimista rahoituslähteistä ja eurooppalaisista rahoituslähteistä.

Akatemian tehtäviä koskevaa pykälää tulisi muuttaa siten, että sen tehtäväkenttään kuuluisi nykyistä selkeämmin myös soveltavan ja työelämläheisen tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoittaminen ja tukeminen. Muutoksen myötä Akatemian rahoitushakuihin tulisi saada mukaan vahvemmin soveltavaan ja käytännönläheiseen tutkimukseen kohdentuvia rahoitushakuja. Samoin tulisi pohtia erillisen käytännönläheiseen soveltavaan tutkimukseen erikoistuneen yksikön perustamista Akatemian yhteyteen Alankomaiden mallin tapaan. Alankomaissa paikallisen tutkimusrahoituksesta vastaavan viranomaisen (The Netherlands Organisation for Scientific Research NWO) alaisuuteen on perustettu Regieorgan SIA, jonka tehtävä on itsenäisesti rahoittaa ammattikorkeakoulujen käytännönläheistä soveltavaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa.

Lakiesitystä koskeva huomioid

Lakiesityksessä ehdotetaan selkeytettäväksi Akatemian hallinnon rakenteita muuttamalla nykyinen tutkimusinfrastruktuurikomitea tutkimusinfrastruktuuritoimikunnaksi, jonka tehtävät ja nimittämiskäytännöt vastaisivat Akatemian muiden toimikuntien tehtäviä ja nimittämiskäytäntöjä. Arene pitää myönteisenä, että Suomen Akatemian rakenteita, tehtäviä ja nimittämiskäytäntöjä yhtenäistetään.

Hallituksen esityksessä esitetään, että Akatemian hallituksen strategisen työskentelyn vahvistamiseksi toimikuntien, tutkimusinfrastruktuurikomitean ja strategisen tutkimuksen neuvoston puheenjohtajien läsnäolo- ja puheoikeus hallituksessa poistettaisiin. Esitystä perustellaan sillä, että puheoikeuden poistaminen tehostaa hallituksen työskentelyä ja työskentelyrauhan kannalta olisi perusteltua vähentää hallituksen kokoukseen osallistuvien henkilöiden määrää. Arene pitää muutosta perusteltuna, mutta korostaa, että on ensiarvoisen tärkeää, että toimikuntien tieteellinen asiantuntemus on myös jatkossa

Suomen Akatemian hallituksen tiiviissä käytössä sen toteuttaessa sille laissa määrättyjä tehtäviä.

Lakiesityksessä ehdotetaan kumottavaksi vuonna 2010 voimaan tulleen yliopistouudistuksen siirtymävaiheeseen kytkeytyneet Suomen Akatemian tutkimusvirkejärjestelmän jatkuvuutta turvanneet säädökset koskien akatemiaprofessorien ja akatemiatutkijoiden palkkausta. Arene pitää ehdotettua muutosta perusteltuna, sillä akatemiatutkijan rahoitus on vakiintunut osaksi Suomen Akatemian rahoitusinstrumentteja. Rahoituksen vastaanottaessaan tutkimuksen suorituspaikka sitoutuu noudattamaan rahoitusehtoja, jotka koskevat muun muassa tutkijan työajan käyttöä muihin kuin tutkimustehtäviin, palkkausta ja muita tutkijan toimintaedellytyksiä.

Lisäksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan ”Akatemian tulisi tehtäviään hoitaessaan ottaa huomioon Suomen kansallinen turvallisuus ja kansainväliset velvoitteet sekä ulko- ja turvallisuuspoliittiset linjaukset.”

Suomen Akatemian sitominen lainsäädännön tasolla noudattamaan kulloistakin ulko- ja turvallisuuspoliittista linjaa tuntuu kirjauksena radikaalina ja liian laveasti määriteltynä kirjauksena. Esitetty pykälämuotoilu jättää liiaksi tilaa tulkinnalle siitä, mitä ulko- ja turvallisuuspoliittisella linjalla tarkoitetaan. Pahimmassa tapauksessa momentin muotoilu kaventaa Suomen Akatemian toimintaedellytyksiä merkittäväällä tavalla ja mahdollistaa poliittisen päätöksenteon suuremman puuttumisen Akatemian rahoitushakuihin ja -päätöksiin.

Tieteen itsesääntelyyn kuuluu, että Suomessa ja kansainvälisessä yhteistyössä noudatetaan kaikilla tieteenaloilla yleisiä eettisiä periaatteita sekä erikseen tutkimusyhteisössä sovittuja, tiettyjä

tieteenaloja koskevia tai tiettyihin tutkimuskohteisiin liittyviä eettisiä ohjeita ja suosituksia. Tiedeyhteisön jäsenenä Suomen Akatemia on sitoutunut noudattamaan näitä.

Ilman lakimuutostakin Suomen Akatemian toimikunnilla on mahdollisuus kirjata rahoituspäätöksiä ohjaaviin yleisiin linjauksiin ja rahoitushakemusten arviointikriteereihin esimerkiksi tutkimuseettisiä perusteita, joilla voidaan varmistaa tutkimuseetiikan ja -turvallisuuden toteutuminen tutkimuksen rahoituksessa. Mahdolliset turvallisuuteen tai kansainvälisiin velvoitteisiin liittyvät arviointikriteerit tulee kirjata avoimesti hakukuulutuksiin, jotta hakijat ovat tietoisia mahdollisista rajoituksista rahoituksen myöntämiseen liittyen.

Ylönen Nina
Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry